

PROŠLOST

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historijuBroj 54
Godina XXVII
Novembar, 2022.
[str. 43-54]

© Monos 2022

PROŠLOST

Katoličko stanovništvo sela Babunovići i Seona u drugoj polovici XVIII. stoljeća

Marko Matolić

Pojava katoličkog stanovništva u danas čisto muslimanskim selima Babunovićima i Seoni na popisu apostolskih vizitatora Pave Dragičevića 1743. i Marijana Bogdanovića 1768. godine izazivala je pažnju istraživača sjeverne Bosne, ali do sada nije ponuđen odgovor niti mišljenje kada je to stanovništvo napustilo spomenuta sela. Iz svih popisa stanovništva nastalih od sredine XIX. stoljeća pa do ovog posljednjeg iz 2013. godine vidljivo je da katolici (Hrvati) u Babunovićima i Seoni u zadnjih 150 godina nisu obitavali. Stoga smo krenuli tragom crkvenih matica koje se za područje sjeverne Bosne vode od 1750. godine kako bismo dobili širu sliku o kretanju stanovništva. Iako manjkavi, podaci iz matica, kombinirani s nekim drugim povijesnim izvorima, bili su dostatni da otkrijemo uzroke i relativno precizno vrijeme kada su katolici napustili dva spomenuta sela srebreničkog kraja te gdje su se odselili. Osim toga, otkrili smo i neke zanimljivosti o općim prilikama (epidemiji kuge) i svakodnevnom životu katoličkog stanovništva ovog područja u XVIII. stoljeću (točnu lokaciju starog groblja u Babunovićima i jedan neobičan pogrebni događaj).

Ključne riječi: Babunovići, Seona, katolici, XVIII. stoljeće, crkvene matice, migracije.

Svakome tko se bavi izučavanjem prošlosti Bosne i Hercegovine u XVIII. stoljeću zasigurno su poznata dva popisa katoličkog stanovništva koje su sačinili biskupi vizitatori Pavo Dragičević 1743., i Marijan Bogdanović 1768. godine.¹ Nadalje opet,

1 Objavljeni u: Luka Đaković, *Prilozi za demografsku i onomastičku građu Bosne i Hercegovine I* (Na osnovu popisa katoličkog stanovništva 1743. godine), Akademija nauka i umjetosti Bosne i Hercegovine, Građa, knjiga XXIII, Odjeljenje društvenih nauka, knjiga 19, Sarajevo 1979. (Dalje: L. Đaković, *Prilozi*); Dominik Mandić, *Chroati catholici Bosnae et Hercegovinae in descriptionibus annis 1743 et 1768 exaratis*, Chicago-Roma, 1962. (Dalje: D. Mandić, *Chroati catholici*).

svakome tko se zanima prošlošću sjeverne Bosne u tom razdoblju svakako je palo u oči to, što se na tim popisima u danas gotovo čisto muslimanskim selima Babunovićima i Seoni nalazi prilično velik broj katoličkog stanovništva.² S pravom se onda struka pitala što se s tim stanovništvom dogodilo te je smatrala istraživanje te problematike bitnom za stvaranje cjelovitije slike prošlosti tih krajeva.³

Krenemo li unatrag, vidjeti ćemo da je iznenađenje o prisutnosti katoličkog življa u navedenim selima opravdano. Austrougarska je za vrijeme svoje uprave nad Bosnom i Hercegovinom sačinila četiri popisa stanovništva: 1879., 1885., 1895. i 1910. godine i po njima kroz svo to razdoblje nije postojalo katoličkog stanovništva niti u Babunovićima, niti u Seoni.⁴ Katolika u tim mjestima nema niti u osmanskome popisu iz 1850./51. godine.⁵ S ovim popisima stanovništva iscrpili smo tu vrstu dokumenata kao kategoriju povijesnih izvora i ustvrdili smo da od

1850. godine katolika u selima Babunovići i Seona nije bilo. Sada ćemo okrenuti vremenisku vrpцу i krenuti od najstarijih povijesnih izvora kako bismo vidjeli demografska kretanja prije razdoblja XVIII. stoljeća koje nas u ovom radu jedino i zanima.

KATOLICI U BABUNOVIĆIMA I SEONI PRIJE XVIII. STOLJEĆA

Babunovići i Seona su danas naselja i mjesne zajednice koja pripadaju administrativnim okvirima grada Srebrenika. Tokom osmanskog doba, Babunovići su pripadali nahiji Srebrenik, odnosno kadiluku (kazi) Gračanica, te kasnijem istoimenom kotaru i srezu – sve do 1952. godine, kada se pripajaju novoformiranoj općini Srebrenik. Seona je pripadala nahiji Jasenica, odnosno kadiluku, te kasnijem kotaru i srezu Tuzla. Oba sela spominju se u prvim osmanskim popisnim defterima, još iz prve polovice XVI. stoljeća.

Edin Mutapčić i Rusmir Djedović tvrde da nema nikakve sumnje o srednjovjekov-

2 Prema popisu stanovništva iz 2013. godine u Babunovićima je živjelo 98,1% Bošnjaka, dakle muslimanskog stanovništva, 1,7% ostalih i četiri Hrvata (katolika) koji u postotcima iznose 0,2% stanovnika. Međutim, 1991. godine Hrvata u tom selu uopće nije bilo, i Bošnjaci su činili 97,3% stanovnika Babunovića. Na oba ta popisa stanovnika, iz 2013. i 1991. godine u Seoni uopće nema Hrvata a Bošnjaci su, kao i u Babunovićima gotovo cjelokupno stanovništvo sela: 1991. godine oni čine 99,3% a 2013. godine 97,7% cjelokupnog stanovništva Seone.

3 Pišući o selu Babunovići Edin Mutapčić i Rusmir Djedović za katoličko stanovništvo ovog sela kažu: „Kada je navedeno stanovništvo napustilo ovaj prostor i u kom je pravcu odselilo nešto je što u budućnosti svakako treba istražiti.“ Edin Mutapčić, Rusmir Djedović i Kemal Nurkić, *Grad Srebrenik do sredine XIX stoljeća*, Tuzla: JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, 2019., str. 124. (Dalje: E. Mutapčić et al., *Grad Srebrenik*). Za katoličko stanovništvo Seone prvi je interes pokazao fra Petar Ević (1890-1985) u razdoblju dok je bio župnik u Špionici (1934-1941). Iza fra Petra je u franjevačkom samostanu u Tolisi ostalo mnoštvo zabilješki na ceduljicama, nepregledanih, nesistematiziranih i neobrađenih, no velika je sreća što je ovaj pedantni franjevac svaku tu bilješku datirao. Tako, na primjer, jedna bilješka od 14. V. 1936. godine kaže: „Dne 14. V. 1936. kazivao mi je neki musliman iz sela Cage, Bego Nuhanović, da u selu Seoni ima neka njiva koja se zove Ivanova njiva i Rajkovača (zemlja) u posjedu nekih Poljakovića (muslimana). Isto ima u Seoni Kumanovo selište. Kulija neki bio u Seoni. To je sve bilo kad je bila Mađarska.“ Četiri godine kasnije, 1. V. 1940. godine fra Petar je i otišao u Seonu i o tom posjetu ostavio je opširniji zapis: „Dne 1. V. 1940. u Seoni k/Špionice. Gore rečenog dana bio sam u Seoni, rodnom mjestu bl. fra Šimuna Filipovića. Gospodin učitelj u Seoni g. Safet Pašić pokazao mi je jedno mjesto u Seoni koje se i danas zove Šokac mahala ili Katol. mahala. Ima dakle uspomena u narodu da su u Seoni bili nekad katolici i pravoslavni, koji su se po pripovijedanju g. učitelja iselili u Bijelu – Kalajdzije. Danas su u Seoni samo muslimanske kuće (220 kuća).“ U nastavku fra Petar daje kratki opis sela i njegovih stanovnika.

4 *Haupt-Übersicht der politischen Eintheilung von Bosnien und der Hercegovina – Glavni pregled političkoga razdielenja Bosne i Hercegovine*, 1879., str. 82, 87; *Ortschafts und Bevölkerungs-Statistik von Bosnien und der Hercegovina nach dem Volkszählungs-Ergebnisse vom 1. Mai 1885.*, Sarajevo 1886., str. 126-127, 136-137; *Hauptresultate der Volkszählung in Bosnien und der Hercegovina vom 22. April 1895.*, Sarajevo 1896., str. 294-295, 316-317; *Die Ergebnisse der Volkszählung in Bosnien und der Hercegovina vom 10. Oktober 1910.*, Sarajevo 1911.

5 E. Mutapčić et al., *Grad Srebrenik*, str. 176, 183-184, 274-279 i 296-304.

nom imenu i postojanju sela Babunovići još u predtursko doba, iako je prvi pisani pomen ovog naselja iz 1533. godine.⁶ Babunovića, dakle, nema na popisu vlašskog stanovništva iz 1528. godine, što, prema istim autorima, znači da u njemu obitava starosjedilačko stanovništvo.⁷ Babunovići 1533. godine imaju 45 kuća, od čega je 26 muslimanskih, od kojih je čak 10 neženja, i 19 nemuslimanskih.⁸ Ukoliko je prethodna tvrdnja o starosjedilačkom stanovništvu točna, moglo bi biti ili da katolici u Babunovićima imaju prilično dug kontinuitet postojanja ili da je selo u razdoblju XVI. i XVII. stoljeća doživjelo vrlo dinamičnu konfesionalnu promjenu prelaska tog starosjedilačkog stanovništva na islam i katoličanstvo. Taj proces možemo nastaviti pratiti i sredinom XVI. stoljeća kada u Babunovićima imaju 43 kuće, od kojih su 35 muslimanskih, 7 nemuslimanskih i jedna primičurska kuća, izvjesnog Ferhada primičura.⁹ Postojanje ovog primičura, što je titula vlašskog seoskog starješine, ne treba začuditi, jer je Osmansko carstvo u svoja pogranična područja naseljavalo upravo Vlahe kojima su davane brojne poreske povlastice upravo radi života na granici.¹⁰ Postojanje primičura ne mora nužno značiti i postojanje Vlaha, jer je iz popisnih deftera evidentno da je osmanska administracija zadržala ovu instituciju kao neku vrstu seoskog starješine, odnosno spone između naroda i vlasti. Dodatnu pro-

blematiku otvaraju podaci iz deftera od 1604. godine po kojima vidimo da u Babunovićima ima 42 kuće muslimana i 13 baština nemuslimana ali koje su sve ipak u posjedu muslimanskog stanovništva, što svjedoči da je proces islamizacije u Babunovićima već bio u završnoj fazi.¹¹ Ovakva situacija upućuje na to da je katoličko stanovništvo ipak naseljeno u nekom kasnijem razdoblju kao čičijsko. Na koncu treba napomenuti da smo se, uslijed oskudnih izvora, ovdje kretali po vrlo nesigurnom terenu manjkavih podataka, te su zaključci do kojih smo došli više proizvod pretpostavki i nagađanja nego li kontekstualizacije.

Naselje Seona je kroz isto ovo razdoblje XVI. i XVII. stoljeća imalo drugačiji proces razvitka. Ono je zabilježeno u popisu vlašskog stanovništva iz 1528. godine i za vjerovati je da je značajan broj od onih 55 nemuslimanskih kuća, popisanih u Seoni 1533. godine naseljeno vlaškim stanovnicima. Broj od 12 muslimanskih kuća popisan u Seoni ove godine gotovo je neznatan u usporedbi s kasnijim razdobljem.¹² Iz narednog deftera, datiranog 1548. godine broj muslimanskih kuća u Seoni porastao je na 23 dok je broj nemuslimanskih kuća opao na 37.¹³ Ovakav trend nastavio se i 1604. godine, kada Seona prvi puta ima više muslimanskih (37) nego nemuslimanskih (27) kuća.¹⁴ Budući da je ge-

6 E. Mutapčić et al., *Grad Srebrenik*, str. 123.

7 Autori, doduše ovu tvrdnju iznose za selo Hrgove, ali tako formuliranu da je možemo primjeniti i na ostala naselja: „Pošto selo nije popisano kao vlaško, s punim pravom možemo konstatovati da dominira starosjedilačko stanovništvo.“ E. Mutapčić et al., *Grad Srebrenik*, str. 157.

8 Adem Handžić, *Dva prva popisa Zvorničkog sandžaka (iz 1519. i 1533. godine)*, Građa, knjiga XXVI, Odjeljenje društvenih nauka, knjiga 22, Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, suizdavač: Srpska akademija nauka i umjetnosti, 1986., str. 206. (Dalje: A. Handžić, *Dva prva popisa*)

9 E. Mutapčić et al., *Grad Srebrenik*, str. 123.

10 Fahd Kasumović, *Na periferiji svijeta islama – Osmanska poreska politika u Bosanskom ejaletu 1699-1839*, Sarajevo: Orijentalni institut Univerziteta u Sarajevu, Posebna izdanja, knjiga 63, 2021., str. 106.

11 *Opširni defter Zvorničkog sandžaka iz 1604. godine*, prevela Amina Kupusović, *Biljeg Srebrnika, Časopis za kulturnu historiju*, broj 3, Srebrenik: JU Centar za kulturu i informisanje Srebrenik, 2005., str. 36-38.

12 E. Mutapčić et al., *Grad Srebrenik*, str. 141; A. Handžić, *Dva prva popisa*, str. 101.

13 E. Mutapčić et al., *Grad Srebrenik*, str. 141.

14 *Opširni defter Zvorničkog sandžaka iz 1604. godine*, preveo: Aladin Husić, *Biljeg Srebrnika, Časopis za kul-*

ografski položaj Seone na komunikacijskom čvorištu, ovakvi su procesi razumljivi.¹⁵

Već u drugoj polovici XVI. stoljeća u Seoni je izgrađena džamija, naselje je ubrzano raslo tako da je za potrebe oporezivanja ubrzo podijeljeno na Gornju i Donju Seonu a postoji mišljenje da je Seona čak bila i administrativno sjedište nahije Jasenica.¹⁶ Nije poznato kada se točno u ovom naselju pojavilo katoličko stanovništvo. U svakom slučaju, bilo je to prije 1732. godine, kada je u Seoni rođen glasoviti bosanski franjevac, sluga Božji fra Šimun Filipović.¹⁷ Edin Mutapčić i Rusmir Djedović pretpostavljaju da je katoličko stanovništvo živjelo u Gornjoj Seoni.¹⁸

CRKVENE MATICE KAO POVIJESNI IZVOR ZA PRAĆENJE KRETANJA KATOLIČKOG STANOVNIŠTVA U SJEVERNOJ BOSNI KROZ DRUGU POLOVICU XVIII. STOLJEĆA

Do sada smo iznosili podatke koji se odnose na razdoblje prije i poslije vremenskog perioda koji nas u ovom radu zanima. Oni su manjkavi i nismo se trudili o njima opširno razglabati jer za temu koju obrađujemo i nisu toliko bitni i u ovom slučaju nam služe samo kako bismo predočili širi kontekst u koji ćemo smjestiti naše istraživanje.

Područje našeg interesiranja je katoličko stanovništvo sela Babunovići i Seona u XVIII. stoljeću. Primarni, i gotovo jedini povijesni izvor za ovu problematiku su crkvene matične knjige koje se u sjevernoj Bosni vode od sredine XVIII. stoljeća.¹⁹ Babunovići i Seona su, cijelo vrijeme dok je u njima postojalo katoličkog stanovništva, pripadali župi Bijela.²⁰ Ova župa, kao uostalom i ostale, vodila je tri vrste matičnih knjiga: knjigu krštenih, knjigu vjenčanih i knjigu umrlih.

Matične knjige krštenih župe Bijela sigurno su najopširnije od svih matičnih knjiga. U njih se upisuje obred krštenja nad novorođenom djetecom koji se u XVIII. i XIX. stoljeću, zbog velike smrtnosti djece, obavljao u što kraćem vremenskom razmaku od rođenja djeteta, najčešće isti ili sutrašnji dan po rođenju. Krštenje je obavljao nadležni svećenik, župnik ili njegov pomoćnik, dok su drugi svećenici ili župnici drugih župa mogli krstiti dijete samo po odobrenju nadležnog župnika. U opasnosti od smrti prinudni oblik krštenja (*zlamenovanje*, tj. *znamenovanje*) je mogao obaviti bilo tko, dok bi svećenik, ukoliko dijete preživi, obred samo dopunio. Upis u maticu krštenih sadrži sljedeće, obavezne podatke: dan, mjesec i godinu kada je krštenje obavljeno, ime svećenika koji krsti dijete i dužnost koju obnaša (župnik ili župnikov po-

turnu historiju, broj 3, Srebrenik: JU Centar za kulturu i informisanje Srebrenik, 2005., str. str. 67-69.

15 Grebenom Ratiša, vodio je stari karavanski put koji je povezivao Gračanicu (preko Orahovice i Moranjaka) sa područjem Tuzle. Iznad Seone, na lokalitetu Sjedaljke (k. 505), taj put je sjekla cesta koja je iz Posavine, dolinom Tinje, preko Čehaja i Čifluka, vodila u dolinu Spreče (jedan krak tog puta je preko Gnojnice silazio na Spreču, te dalje preko "broda" kod Porječine i ozrenskim kosama vodio do Maglaja, dok je drugi preko Kruševice i Dobošnice vodio ka Puračiću, polazištu puteva u dolinu Krivaje i sve do Žepča, te dalje u srednju Bosnu). O tome: Edin Šaković, Marko Matolić, Elvedin Kovačević, „Tragom starog karavanskog puta od Gračаницe do Tuzle (hodološko-putopisne crtice)“, *Gračanički glasnik*, god. XX, br. 40, 2015., str. 109-110.

16 E. Mutapčić et al., *Grad Srebrenik*, str. 141-143, 162.

17 Roko Špionjak, *Život i djelovanje posavskih franjevaca u sjeveroistočnoj Bosni kroz dva stoljeća (1802-2002)*, Tolisa: Franjevački samostan Tolisa, 2003., str. 15-22. (Dalje: R. Špionjak, *Život i djelovanje posavskih franjevaca*)

18 E. Mutapčić et al., *Grad Srebrenik*, str. 143.

19 Opisujući katoličku župu Dubrave, koja je pravni nasljednik župe Bijela, fra Martin Nedić u Šematizmu iz 1856. godine kaže da župa vodi matice od 1750. godine: „Matrices habet ab an. 1750.“ *Schematismus almae missionariae provinciae Bosnae Argentinae ordinis fratrum minorum s. p. Francisci. Regularis observantiae ad Annum Christi MDCCCLVI*, Budim, 1855., str. 23.

20 L. Đaković, *Prilozi*, str. 311; D. Mandić, *Chroati catholici*, str. 203.

moćnik), ime oca i majke (s tim što supruge do kraja XIX. stoljeća nisu preuzimale muževo prezime nego su i dalje vođene pod svojim rodnim prezimenom), mjesto prebivanja roditelja, potom podatak je li dijete rođeno iz zakonitog braka, ime djeteta, ime kuma, ako je dijete muško ili kume ako je žensko te mjesto kumovog/kuminog prebivanja. Za župu Bijela sačuvane su matične knjige krštenih za razdoblje 1750-1773, 1778-1782. što se tiče XVIII. stoljeća. Nažalost, ključna matica krštenih od 1782. godine zagubljena je u novijem razdoblju i parcijalno postoji samo u prijepisima Jakova Babića koje je uradio krajem XX. stoljeća.

Matične knjige vjenčanih župe Bijela sadrže podatke o obavljenim obredima vjenčanja katoličkog stanovništva. Obred vjenčanja vršen je u starije vrijeme u jedan jesenji dan kada bi župnik ili njegov pomoćnik vjenčao sve prijavljene mlade parove za tu godinu. Ukoliko bi takvih parova bilo više, vjenčanja su se mogla obavljati i kroz par dana. Ovakva praksa bila je ustaljena uglavnom za mlade parove, dok su se udovci i udovice vjenčavali i u druge dane tijekom godine, izuzev korizmenih dana. U to vrijeme je postojala česta praksa koja je danas prerasla u običaj da se vjenčanje obavlja u župi iz koje potiče djevojka. Upis u maticu vjenčanih sadržavao je obavijest o obavljenoj ustaljenoj praksi koju je svećenik morao obaviti prije samog obreda a to je: da je sve pripremljeno u skladu s crkvenim zakonskim odredbama, da su obavljena tri navještenja zaruka tijekom mise u značajne blagdane kako bi puk čuo tko se uzima, te kako bi se prijavila eventualna nezakonitost u zaručničkom odnosu, primjerice, da momak i djevojka nisu u kakvom krvnom srodstvu ili da nisu već zaručeni za nekoga drugoga. Nakon ove preambule unošeni su podaci o: nadnevku vjenčanja, imenu svećenika koji vrši obred, ime mladoženje, njegov dotadašnji bračni status, ime njegovoga oca i

majke te njihovo mjesto porijekla, potom isti podaci za nevjestu, a zatim imena dva, odnosno u kasnijem razdoblju tri svjedoka, od kojih je u praksi jedno uvijek žensko, te njihovo mjesto porijekla. Za župu Bijela sačuvane su matice vjenčanih za cjelokupno razdoblje XVIII. stoljeća, odnosno od početka vođenja 1750. godine pa do kraja stoljeća.

Matične knjige umrlih župe Bijela obiluju najraznovrsnijim podacima i samim time su najzanimljivije. Upis u maticu umrlih sadržavao je podatke o umrlom članu katoličke zajednice. Ti podaci sadržavali su: mjesto, dan, mjesec i godinu smrti, ime pokojnika i njegovu dob, da li je pokojnik umro opremljen sakramentima umirućih te gdje je pokopan. Upisi često sadrže i podatke o uzroku smrti, naročito ako je ona bila nagla pa svećenik nije stigao pokojnika opremiti neophodnim sakramentima. Za župu Bijela sačuvane su matice umrlih od početka njihovog vođenja 1745. godine pa do 1777. godine, te od 1782. godine pa do kraja stoljeća.

Od sredine XVIII. pa do kraja XIX. stoljeća sve matice su vođene narativno, dok nakon toga dobivaju tabelarni oblik. Zapisi se do sedamdesetih godina XVIII. stoljeća uglavnom pišu bosančicom i hrvatskim jezikom (ikavskim govorom) da bi od tada bile vođene uglavnom na latinskom jeziku i latinicom. Sve matice korištene u ovom radu nalaze se u arhivu Franjevačkog samostana Tolisa.

Što izravnim kazivanjem, što interpretacijom teksta i sintezom ponuđenih podataka i ostalih povijesnih izvora, iz navedenih matrica možemo dobiti ovakvu sliku života katoličkog stanovništva u Babunovićima i Seoni u drugoj polovici XVIII. stoljeća.

KATOLIČKO STANOVNIŠTVO U SELU BABUNOVIĆI U DRUGOJ POLOVICI XVIII. STOLJEĆA

U Babunovićima se katolici, kako je to već u uvodu naznačeno, prvi puta spominju 1742. godine u popisu biskupa Pave Dragičevića.²¹ Ime sela tada je zapisano kao Babunovci, u njemu ima sedam kuća u kojima živi 66 osoba, od kojih 45 odraslih, i 21 djetete mlađe od deset godina. Svih sedam kuća pripada različitim familijama: Ivelja, Kralj, Mišić, Zdravčević, Dokić, Pavić i Kamenjaš.²² Od 1750. do 1768. godine kroz crkvene matice više ne susrećemo prezimena Ivelja, Pavić i Kamenjaš, pa ih tako nemamo niti na popisu iz 1768. godine kada Babunovići imaju 10 kuća sa 75 stanovnika od kojih je 52 odrasle osobe i 23 djece mlađe od deset godina.²³ Na tom popisu imamo dvije kuće Jurića – moguće je da je to spomenuta obitelj Pavić čiji je domaćin 1742. godine upisan kao Georgius (očito latinizirano Juro) Pavich.²⁴ Osim Jurića 1768. godine popisane su i četiri kuće Kraljevića te po jedna kuća Dežića, Dokića, Filipovića i Travničanina.²⁵ U ovom razdoblju kroz matice se u Babunovićima spominju još i sljedeća prezimena: Mišić, Zdravčević, Žrvnjević, Brkić i Josipović. Naročito je česta pojava prezimena Mišić, čija bi obitelj mogla biti potomci Miše Kamenjaša (Michael Camegnash) koji se spominje kao glava obitelji 1742. godine.²⁶

Pratimo li statistiku kroz matice krštenih i umrlih uočiti ćemo da je prirodni prira-

štaj stanovništva vrlo visok. U razdoblju od 1754. do 1768. u Babunovićima je rođeno 25 djece dok su umrle samo tri osobe. Naravno, brojke sa popisa se ne podudaraju s brojkama iz crkvenih matica jer kroz matice možemo pratiti samo prirodni priraštaj, a nikako ne i migracijske procese. Vjerojatno je bilo i smrtnosti novorođene djece koja se u to vrijeme još uvijek nisu upisivala u matice umrlih. Za naredne godine nemamo potpune podatke o broju rođenih u Babunovićima, ali je primjetno da je prosjek vrlo porastao i to na 2,71 djetete godišnje. Međutim, 1770. godine zavladała je i velika smrtnost. Te godine umrle su tri osobe u naponu životne snage: Andrija Josipović (20), Šimun Dežić (35) i Grga Dežić (36).²⁷ Pridodamo li njima i dvije godine ranije umrlog Ivu Dokića (20) i tri godine kasnije umrlog Josu Pave Filipovića (22), možemo zaključiti da je to bio znatan udar na radnu snagu njihovih kuća, ali i na samo selo.²⁸

Ipak, najveći udarac Babunovići su doživjeli početkom 1783. godine kada je selo, po svoj prilici zahvatila kuga. Do sredine ožujka u selu su umrle četiri osobe u naponu životne snage: Luca Kraljević (40), Blaž Jurić (36), Marko Jurić (30), Ilija Jurić (38).²⁹ Iako nam za ovo razdoblje nedostaju upravo ključne matice krštenih i iz ostalih matica možemo nešto iščitati. Naime, od tada, pa do 1791. godine nemamo niti jedan jedini upis u maticu umrlih za Babunoviće, a upis iz 1791. godine ujedno je i posljednji koji su-

21 L. Đaković, *Prilozi*, str. 311. Ovaj popis datiran je kao izvješće 1743. godine, ali ga je Dragičević sastavio, ili dobio od mjesnog župnika 1742. godine, što se može jasno vidjeti iz njegovog itinerara.

22 L. Đaković, *Prilozi*, str. 311.

23 D. Mandić, *Chroati catholici*, str. 203.

24 Nedavno je na mnoštvu primjera za selo Matiče u bosanskoj Posavini lokalni istraživač Josko Orkić uspio otkriti i uspostaviti čvrstu tezu o nestalnosti obiteljskih prezimena kod katolika do duboko u XIX. stoljeće. Josko Orkić, *Obiteljska stabla sela Matići*, Matići: Udruga Matići u srcu, 2022., passim.

25 D. Mandić, *Chroati catholici*, str. 203.

26 L. Đaković, *Prilozi*, str. 311.

27 Matica umrlih župe Bijela, 103/1770, 112/1770 i 120/1770.

28 Matica umrlih župe Bijela, 3/1768, 95/1773.

29 Matica umrlih župe Bijela, 19/1782, 53/1783, 54/1784, 55/1784.

srećemo za ovo mjesto. Isto tako i u matici vjenčanih, posljednji upis iz Babunovića je iz 1779. godine. Od tada pa narednih 13 godina nemamo upisa o nečijem vjenčanju iz Babunovića. Jedini, i definitivno posljednji upis za ovo selo imamo 1792. godine.³⁰ Međutim, babunovička prezimena Kraljević, Mišić, Jurić i Zdravčević od 1789. godine susrećemo u posavskom selu Blaževac, koje se nalazi nekih dvadesetak kilometara sjevernije od Babunovića.³¹ Zanimljivo je da je to razdoblje Dubičkog rata (1788-1792) i da su u Blaževcu tada naseljene i izbjeglice sa same granice na Savi.³² Ovu bi vezu ubuduće svakako trebalo istražiti.

Jakov Babić, koji se čitav život bavio istraživanjem posavskih obitelji i njihovih migracija, također je došao do zaključka da se stanovništvo Babunovića mahom naselilo u Blaževac. No on njihove migracije prati i dalje. Tako za Zdravčeviče kaže da su se kasnije naselili u Dubravama, Jagodnjaku i Poljacima, te da današnje obitelji Knježević i Bošnjakušić vuku porijeklo od njih.³³ U današnjem Blaževcu potomci ove obitelji nose prezimena Šimić i Zdravac.³⁴ Obitelj Zdravčević po svoj prilici je u ove krajeve došla iz okolice Kraljeve Sutjeske, odnosno, po tvrdnjama Jakova Babića, iz Zgošće.³⁵ Dio obitelji Kraljević je iz Blaževca odselio u Marković

Polje i Špionicu, gdje nose prezime Tufekčić, te u Dubrave, gdje žive pod prezimenom Anić, dok su Mišići ostali nastanjeni u Blaževcu.³⁶ Jurići su, prema Babićevom istraživanju, prvotno živjeli u Seoni, potom su se odselili u Babunoviće da bi se na kraju skrasili u Dubravama.³⁷

Iz svega navedenog možemo zaključiti da je upravo kuga iz 1783. godine otjerala katoličko stanovništvo iz Babunovića. Franjevački ljetopisci zabilježili su ovu kugu kao vrlo opasnu: „Svega lita slidila je nemila kuga po Svoj Bosni; priko 20 hiljada krstjana pomori kuga, drugog pako naroda, ristjana, turaka i čifuta do 100 hiljada umori nemila kuga“.³⁸ Na drugom mjestu: „Još prošaste godine 1782. počela je kuga u Sarajevu još u prolitje [...]. Jedni govorahu – nije kuga, već oganj malar i ospice. U stvari bilo je i toga dosta svuda. I pomrije čeljadi dosta, osobito mlađarije. Pak ove godine raspali se oko nas đene [opet] [...]. I tako prosljedi kuga u ovoj župi sutješkoj sv. Ive, da umrije od nje okolo 900 čeljadi i više.“³⁹

Vidimo da je kuga bila uzela maha po cijeloj Bosni. Sredinom lipnja kuga je stigla i u Bijelu, gdje je u dva tjedna pomorila 32 osobe. Župnik fra Franjo Jurjević je u maticu umrlih upisivao kako njegovi župljani umiru brzo, bez primljenih sakramenata.⁴⁰ U kolo-

30 Matica vjenčanih župe Bijela, 150/1792.

31 Matica vjenčanih župe Bijela, 79/1789, 105/1790, 248/1797, 37/1799.

32 Marko Matolić, „Katoličko stanovništvo sela toliške kapelanije za vrijeme “Dubičkog rata” (1788.-1791.)“, *Scrinia Slavonica : Godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest*, Broj 20 (2020), str. 79-92.

33 Jakov Babić, *Župa Dubrave kod Brčkog*, Zagreb: vlastita naklada, nedatirano [2010.], str. 180, 220-221. (Dalje: J. Babić, *Župa Dubrave*)

34 J. Babić, *Župa Dubrave*, str. 211-212.

35 Jakov Babić, *Posavina i župa Poljaci*, Poljaci: Župni ured Poljaci, 1991., str. 124. (Dalje: J. Babić, *Posavina i župa Poljaci*)

36 J. Babić, *Župa Dubrave*, str. 217-220; 213-214; J. Babić, *Posavina i župa Poljaci*, str. 197.

37 J. Babić, *Župa Dubrave*, str. 240.

38 Jako Baltić, Godišnjak od događaja crkvenih, svjetskih i promine vrmena u Bosni, Sarajevo-Zagreb: Synopsis, Biblioteka Iz Bosne Srebrene, kolo I, 2003., str. 93.

39 Bono Benić, *Ljetopis sutješkog samostana*, Sarajevo-Zagreb: Synopsis, Biblioteka Iz Bosne Srebrene, kolo I, 2003., str. 329-330.

40 Matica umrlih župe Bijela, 177/1783, 178/1783, 179/1783, itd.

vozu je kuga zahvatila i Špionicu gdje je pomorila 15 ljudi. Umrli se nisu ni sahranjivali u zajednička groblja već po šumama, tko je već gdje stigao.⁴¹ Već krajem godine kuga je nestala iz sela župe Bijela.

Vrlo je zanimljiv podatak o postojanju katoličkog groblja u Babunovićima u drugoj polovici XVIII. stoljeća. Na njegov prvi izravni spomen nailazimo 1768. godine kada je 4. prosinca preminuo dvadesetogodišnji Ivo Dokić koji je sahranjen u groblje svoga naselja Babunovići (*sepultus fuit in caemeterio ejusdem villae Babunovichii*).⁴² Nekoliko upisa iz 1770-1772. godine koristi sličnu formulu: zajedničko groblje istog naselja (*caemeterio communi ejusdem villae*) ili zajedničko groblje rečenog sela (*caemeterio communi dicti pagi*).⁴³ Ipak, upis o posljednjoj umrloj osobi iz Babunovića otkriva nam i točnu lokaciju gdje je groblje bilo. U izbljedjelom upisu o smrti tridesetogodišnje Mande Jurić koja je umrla 21. ožujka 1791. godine, piše kako je pokojna Manda sahranjena na groblju istog sela po imenu Stoglavan (*in coemeterio ejusdem villae Stoglavan*).⁴⁴ Stoglavan je bez sumnje Stoglav, uzvišenje na ušću Lušničkog potoka u Tinju koje se nalazi oko kilometar udaljenosti sjeverno od današnjeg centra Babunovića. Prije petnaest godina (2007.) dr. Edin Mutapčić objavio je fotografiju Jakova Babića, arheologa-amatera, snimljenu 1973. godine, na kojoj ovaj pozira pokraj većeg broja amorfnog kamenja za koje Babić tvrdi da su ostaci nadgrobnih spomenika na Stoglavu.⁴⁵ Mutapčić je nakon toga u

više navrata odlazio na Stoglav kako bi našao potvrdu Babićevom kazivanju i fotografiji, no nije uspio pronaći slične dokaze.⁴⁶

KATOLIČKO STANOVNIŠTVO U SELU SEONA U DRUGOJ POLOVICI XVIII. STOLJEĆA

Seona je na popisu katoličkog stanovništva 1742. godine imala šest kuća u kojima je živjelo 56 stanovnika, od kojih je 41 bio odrastao, a 15 je bilo djece ispod deset godina.⁴⁷ Četvrt stoljeća kasnije taj broj se nije značajnije promijenio. U Seoni je 1768. godine bilo sedam katoličkih kuća u kojima su živjele 63 osobe, od kojih je 44 bilo odraslih a 19 su bili djeca ispod deset godina.⁴⁸ Obitelji Filipović i Andrić koje se spominju na prvom popisu bile su brojčano dominantne i na drugom, štoviše, bile su jedine dvije obitelji uz Stipanoviće i Luciće koje se u tom selu i spominju a od 1768. godine kroz matice krštenih vidimo da su i jedine dvije katoličke obitelji u selu. Isto tako kroz matice možemo pratiti da selo, ustvari, ima jako veliki prirodni priraštaj stanovništva, iako se on na navedenim popisima ne očituje. Vjerojatno je uzrok tomu migracija stanovnika bliže centru župe, u naselje između Dubrava i Bijeke koje se po doseljenicima iz Seone i danas zove Seonjaci. Ne možemo točno ustvrditi kada i zašto ove migracije počinju, ali one postaju primjetne od 1779. godine. Naime, do tada se jasno vidi da župnik krsti djecu u Seoni, vrlo često i po dvoje djece isti dan, što je razumljivo zbog udaljenosti sela od središta župe i župnikove

41 Matica umrlih župe Bijela, 112-113/1783, 116-139/1783, 143/1783, 177-180/1783, 181-183/1783, 184-188/1783, 189-190/1783, 191-192/1783.

42 Matica umrlih župe Bijela, 3/1768.

43 Matica umrlih župe Bijela, 95/1770, 98/1770, 103/1770, 112/1770, 120/1770, 152/1771, 53/1772, 64/1772, 65/1772.

44 Matica umrlih župe Bijela, 302/1791.

45 Salih Kulenović, Rusmir Djedović i Edin Mutapčić, *Srebrenik, historijsko-etnografske skice*, Srebrenik: JU Centar za kulturu i informisanje, 2007., str. 54.

46 E. Mutapčić et al., *Grad Srebrenik*, str. 36.

47 L. Đaković, *Prilozi*, str. 311.

48 D. Mandić, *Chroati catholici*, str. 203.

rezidencije.⁴⁹ Od 1779. godine kao mjesto prebivališta javlja se i selo Seonjaci. Pošto se u to vrijeme upisi vrše na latinskom jeziku to su i imena latinizirana, pa je dobar dio istraživača vjerovao da se latinski oblik Seonjani (Seognani) i Seognaczi (Seonjaci) odnosi još uvijek samo na Seonu.⁵⁰ Međutim, nekoliko upisa nam jasno pokazuje da se radi o dva različita sela. Primjerice, 19. kolovoza 1779. godine fra Marijan Ćorić krstio je Franju, sina Mate Andrića iz Seone (Seona) i Marije Marojević iz Drijenče, dok je kum tom djetetu bio Marijan Filipović iz Seonjaka (Seognaczi).⁵¹ U jesen iste godine, 25. studenoga, isti fratar krstio je i Ivu, sina Pave Filipovića iz Seone (Seona) i Anđe Marić iz Komarice. Kum djetetu je bio Pavo Andrić iz Seonjaka (Seognaczi).⁵² Štoviše, veliki broj obitelji koje su prije 1779. godine upisivane kao porijeklom iz Seone, nakon ove godine imaju kao mjesto prebivališta Seonjake. Na primjer, Joso Andrić i njegova supruga Kata Kraljević su 1764., 1769. i 1771. godine zabilježeni u Seoni, da bi 1780. godine ovaj par živio u Seonjacima.⁵³ Isti je slučaj i sa obitelji Bartola Andrića i njegove supruge Ivane Zdravčević iz Blaževca koji se 1769. i 1772. godine spominju u Seoni da bi 1780. godine bili zabilježeni kao stanovnici Seonjaka.⁵⁴ Čak se i obitelj gore spomenutih Pave Filipovića i Anđe Marić, koja je 1779. još uvijek živjela u Seoni, tri godine kasnije preselila u Seonjake.⁵⁵ Dodatnih podataka za potvrdu o preseljavanju

stanovnika Seone bliže središtu župe i dataciji tih seoba možemo naći i u matici umrlih. Od 1770. godine se za preminule iz Seone/Seonjaka navodi da su sahranjeni u groblje u Gornjoj Skakavi ili Dubravama.⁵⁶ Teško je povjerovati da bi se umrli iz Seone vozili u 20 kilometara zračne linije (putevima i preko 30) udaljeno groblje u Gornjoj Skakavi, kada su im puno bliža bila groblja ne samo u Babunovićima, nego i u Špionici (Tutnjevac) pa i oba groblja u Gornjim i Donjim Hrgovima. S druge strane, selo Seonjaci su od starog groblja u Gornjoj Skakavi udaljeni nepuna tri kilometra. Iz svega navedenog možemo zaključiti da je val seobe iz Seone u sjeverno podnožje Majevice započeo oko 1770. godine, kritičnu točku prevalio već 1779. godine, a svoj završetak doživio 1782. godine, od kada katolika više nema u selu Seona.

Prema istraživanjima Jakova Babića, izravnih potomaka ovih doseljenika u Seonjacima danas nema. Obitelj Filipovića je svoje migracije nastavila prema Jagodnjaku i Poljacima gdje danas nose prezimena Lovrić i Kikić, te Donjim Laništima gdje su vrlo razgranati pod prezimenom Filipović.⁵⁷

Mišljenja smo da smo ovim istraživanjem odgovorili na brojna pitanja i dali prilog sklanjanju mozaika prošlosti srebreničkog kraja u XVIII. stoljeću. Za kraj ćemo jedan problem i otvoriti i ostaviti neriješenim. Naime, 9. svibnja 1777. godine u svojoj 75. godini umrla je Petruša, žena Lovre Filipovića iz Seonjaka,

49 Matica krštenih župe Bijela, 237-238/1761, 556-557/1764, 111/1766, 11-12/1766, 75-76/1769, 414-415/1771, 484-485/1771.

50 Prijepisi matica Jakova Babića, rukopis u arhivu Franjevačkog samostana Tolisa.

51 Matica krštenih župe Bijela, 587/1779.

52 Matica krštenih župe Bijela, 37/1779.

53 Matica krštenih župe Bijela, 557/1764, 173/1769, 414/1771, 114/1780.

54 Matica krštenih župe Bijela, 114/1769, 152/1772, 177/1780.

55 Matica krštenih župe Bijela, 575/1782.

56 Matica umrlih župe Bijela, 72/1770, 78/1770, 79/1770, 81/1770, 99/1770, 4/1772, 63/1772, 115/1773, 198/1773, 59/1774, 142/1788, 190/1789, 282/1791, 362/1792, 407/1793, 437/1794, 457/1795, 14/1798, 25/1798 i mnogi drugi. Zanimljivo je da se pokojnici u groblje u Dubravama počinju ukapati tek od 1798. godine iako je to groblje postojalo najkasnije od 1742. godine.

57 J. Babić, *Posavina i župa Poljaci*, str. 113-114.

inače majka fra Šimuna Filipovića.⁵⁸ Opremljena svetim sakramentima, sahranjena je u franjevačkom habitu,⁵⁹ što je nečuveno i čak izaziva nevjericu među današnjim bosanskim franjevcima.

ZAKLJUČAK

Babunovići bi mogli biti staro, srednjovjekovno bosansko selo koje je u prvim godinama turskih osvajanja zadržalo svoje autohtono kršćansko stanovništvo. To stanovništvo je postepeno prelazilo na islam, a moguće je da su sredinom XVI. stoljeća u Babunovićima bili naseljeni i neki Vlasi. Katoličko stanovništvo koje se u Babunovićima spominje u drugoj polovici XVIII. stoljeća najvjerojatnije je naseljeno kao čifčijsko stanovništvo u XVII. stoljeću, što je vjerojatnija mogućnost, ili u drugoj opciji da su ipak uspjeli očuvati duži kontinuitet opstanka, što je manje vjerojatna opcija. U svakom slučaju, kroz crkvene matice možemo pratiti kretanje broja katoličkog stanovništva koje je imalo tendenciju prirodnog prirasta od sredine XVIII. stoljeća. Međutim, velika epidemija kuge koja je izbilila 1783. godine prvo je pomorila nekoliko osoba u naponu životne snage, a ostalo je stanovništvo izbjeglo, po svoj prilici većinom na sjever, u selo Blaževac. Katolici su, dakle, Babunoviće napustili mahom 1783. godine, dok je posljednja osoba katoličke vjeroispovijesti u tom selu umrla 1791. godine i sahranjena je na mjesno groblje na Stoglavu. Seona je, s druge strane imala drugačiji razvoj. Ona je u prvoj polovici XVI. stoljeća bila kolonizirana vlaškim stanovništvom da bi ubrzo potom došlo do porasta broja muslimana. Seona je bila smještena na prometnom pravcu i možda je čak bila administrativno središte nahije. Ne možemo precizno reći kada se u

njoj javljaju katolici, ali to je bilo definitivno prije 1732. godine, kada je u ovom selu rođen čuveni bosanski franjevac Šimun Filipović. Pošto je Seona bila udaljena od središta župe svećenik je krstio više djece na dan kada bi se pojavio u selu. Katoličko stanovništvo Seone preselilo se pod sjeverne obronke Majevice, bliže župnikovoj rezidenciji, kroz migracije koje su počele od 1770., a definitivno završene 1782. godine.

SUMMARY

THE CATHOLIC POPULATION OF THE VILLAGES OF BABUNOVIĆI AND SEONA IN THE SECOND HALF OF THE 18TH CENTURY

Babunovići could be an old, medieval village which retained its autochthonous Christian population during the first years of the Turkish conquests. This population gradually converted to Islam, and it is also possible that some Vlachs were settled in Babunovići during the mid-16th century. The catholic population that is mentioned in Babunovići during the second half of the 18th century was most likely settled as cific peasants during the 17th century – which is a more likely option – or a second possibility is that they retained a longer continuity, which is less likely. In any case, we can follow the number and fluctuations of the catholic population through church records, and the population had a tendency of natural increase from the mid-18th century. However, the great plague epidemic which broke out in 1783 first killed a few people in their prime years, while the rest of the population fled, most likely north towards the village of Blaževac. Therefore, the greater part of the catholic population left Babunovići in 1783, while the last catholic died in the village in 1791 and was buried in the local Stoglav cemetery. However Seona had a different develop-

58 Matica umrlih župe Bijela, 41/1777; R. Špionjak, *Život i djelovanje posavskih franjevaca*, str. 15.

59 Matica umrlih župe Bijela, 41/1777, prijepis u: Ante Škegro, „Martyrologium Parochiae Biela (Matica umrlih župe Bijela u sjeveroistočnoj Bosni od 1771. do 1777. g.)“, *Bosna Franciscana, Časopis Franjevačke teologije Sarajevo*, Godina XXV, Broj 47, Sarajevo 2017., str. 242, glasi: „Die Nona Maji 1777 Obiit in D(omi)no Petronilla uxor Laurentii Filipovich ex Seognani etatis ann(or)um 75. munita omnibus S(acramenti)s Ec(c)lesie et sepulta in habitu S(ancti) P(atris) Francisci per me P(at)re Eliam Lučich“.

ment. Vlachs were settled in Seona during the first half of the 16th century, and shortly thereafter the number of Muslims in the village rose as well. Seona was located on an important communications route, and may have even been the administrative center of the Nahija (sub-district). We cannot precisely determine when Catholics first appeared in the village, but it certainly was prior to 1732, when the famous

Bosnian Franciscan Šimun Filipović was born in this village. Since Seona was far from the center of the parish, the priest baptized several children on the day he came to the village. The catholic population of Seona moved to the northern slope of the Majevica mountains range, closer to the parish, during the migrations which began in 1770 and definitely ended in 1782.

